

**ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА**

Факультет природничо-географічний

Кафедра географії та геоекології

Фізична і суспільна географія

СИЛАБУС

2019 – 2020 навчальний рік

Силабус це персоніфікована програма викладача для навчання студентів з кожного предмета, що оновлюється на початок кожного навчального року.

Силабус розробляється відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівця відповідного рівня та згідно навчального і робочого навчального планів, з врахуванням логічної моделі викладання дисципліни.

Силабус розглянутий на засіданні кафедри географії та геоекології.

Протокол від «29» серпня 2019 року № 1

Завідувач кафедри _____ (Семенюк Л.Л.)
(підпис) (ініціали та прізвище)

Розробник: кандидат географічних наук, старший викладач кафедри географії та геоекології Зарубіна А.В.
ПІБ

Ел. адреса: agv22@ukr.net

**Інша контактна інформація: Antonina Zarubina (профіль на Facebook),
0504570262 (Viber)**

Назва дисципліни:	Фізична і суспільна географія
Спеціальність:	014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)
Освітньо-професійна програма:	Середня освіта (Природничі науки)
Рівень вищої освіти:	Другий (магістерський)
Форма навчання:	Денна, заочна
Курс:	7
Семестр:	1

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни
Тип дисципліни	Вибіркова
Кількість кредитів	4
Блоків	3
Загальна кількість годин –	120
Тижневих годин для денної форми навчання:	2
Лекції	20 год.
Практичні	14 год.
Лабораторні	год.
Самостійна робота	60 год
Індивідуальне науково-дослідне завдання (есе, аналітичний звіт, тези тощо)	
Вид підсумкового контролю:	екзамен

3-4. Мета викладання навчальної дисципліни – вивчення особливостей і закономірностей географії як науки, опанувати загальні фізико-географічні та суспільно-географічні закономірності.

Основні завдання вивчення дисципліни:

- ознайомити з об'єктами дослідження та структурними компонентами географії;
- вивчити основні фізико-географічні закономірності та їх прояв в межах окремих регіонів та континентів;
- проаналізувати загальні суспільно-географічні закономірності світу та їх прояв в межах окремих країн та регіонів;
- визначити особливості функціонування світового господарства в умовах глобалізації;
- визначити місце економіки України в міжнародному поділі праці.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- ▲ об'єкт дослідження та структурні компоненти географії; значення поняття «геосистема», причини та наслідки природних і суспільних процесів;

- △ географічні наслідки параметрів і рухів Землі як планети;
- △ основні складові географічної оболонки Землі та закономірності їх взаємодії;
- △ загальні суспільно-географічні закономірності світу та їх прояв в окремих країнах та регіонах.

вміти:

- пояснювати пізнавальну та конструктивну ролі географії;
- пояснювати та наводити приклади загальних фізико- та суспільно-географічних закономірностей;
- проводити аналіз та оцінку факторів, що визначають рівень розвитку світового господарства та спеціалізацію окремих країн та регіонів;
- застосовувати отримані знання та навички у вирішенні глобальних проблем сучасної цивілізації.

5. Зміст дисципліни. Програма навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ

ТЕМА 1. ВСТУП

Географія як система наук. Структура географічної науки. Об'єкт дослідження географії. Методи дослідження в географії. Поняття «геосистема». Рівні геосистем. Пізнавальна та конструктивна роль географії.

ТЕМА 2. ГЕОГРАФІЧНІ НАСЛІДКИ ПАРАМЕТРІВ І РУХІВ ЗЕМЛІ ЯК ПЛАНЕТИ

Геоїд. Показники руху Землі навколо своєї осі. Добова ритміка в географічній оболонці. Основні види часу. Визначення місцевого та поясного часу, перехід від місцевого часу до поясного. Пояси освітленості на Землі. Сила Коріоліса. Змінюваність висоти Сонця над горизонтом та тривалості світлового дня. Орбітальний рух Землі: основні характеристики, географічні наслідки.

ТЕМА 3. Географічна оболонка Землі та її основні складові. Літосфера

Склад, межі та будова географічної оболонки. Закономірності географічної оболонки. Сучасний етап розвитку географічної оболонки. Антропосфера. Властивості літосфери. Поняття «геологічне середовище людства». Тектоніка літосферних плит. Процеси в надрах і на поверхні Землі, їхні наслідки. Небезпека вулканічних, сейсмічних, гравітаційних (зсувних) процесів. Рельєф. Тектонічні структури та пов'язані з ними форми рельєфу. Вплив рельєфу на розселення населення, розвиток і розташування окремих виробництв. Ресурсні властивості літосфери. Гірські породи та закономірності їх поширення. Мінеральні ресурси як чинник розташування видобувних і матеріало-, паливомістких виробництв. Забезпеченість мінеральними ресурсами.

ТЕМА 4. Атмосфера Землі.

Сонячно-земні взаємодії. Сонячне випромінювання, відмінності випромінювання і поглинання тепла повітрям, поверхнею гірських порід і води.

Тропосфера: температурний режим, зміна атмосферного тиску, вітри, вологість, опади.

Погода. Синоптичні карти.

Клімат. Кліматотвірні чинники. Кліматична карта. Карта кліматичних поясів. Характеристика типів клімату за кліматограмами.

Вплив атмосфери на літосферу: вивітрювання, рельєфоутворення. Кліматичні умови як чинник розселення і розташування виробництва та інфраструктурних об'єктів. Ресурсний потенціал атмосфери. Енергетичні кліматичні ресурси як чинник розвитку відновлюваної ~~жнеї~~ енергетики. Агрокліматичні ресурси та їх вплив на спеціалізацію сільського господарства.

Стихійні атмосферні явища, їх прогнозування та засоби протидії.

Кліматичні зміни на планеті.

ТЕМА 5. Гідросфера Землі.

Запаси води на Землі.

Світовий океан та його складові.

Вплив процесів у літосфері на природу океанів. Роль океанів у формуванні гірських порід і рельєфу узбережжя.

Вплив атмосферних процесів (явищ) на Світовий океан. Роль Світового океану у формуванні глобальних і місцевих систем повітряних потоків у нижніх шарах тропосфери.

Ресурсний потенціал Світового океану та вплив людства на стан океанічних вод, запаси мінеральних, біологічних ресурсів.

Води суходолу, чинники їх нерівномірного розподілу на материках та по території України. Взаємозв'язок геологічної будови, рельєфу і річкової мережі території. Вплив геологічних процесів на формування озер, пластів підземних вод. Взаємозв'язок клімату і вод суходолу.

Прісна вода як ресурс і чинник розміщення населення та виробництва. Мінеральні й термальні води: поширення, використання. Водозабезпеченість регіонів і країн світу. Чинники дефіциту води. Сучасні системи очищення води. Опріснення морської води

РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНІ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ

ТЕМА 1. Демографічні процеси в світовій системі

Динаміка чисельності населення світу. Природні, соціальні, економічні й екологічні чинники та просторові особливості природного руху населення у світі. Демографічний перехід, його фази. Статеві-вікова, шлюбно-сімейна структура населення. Демографічне старіння населення. Характеристика демографічної ситуації в країнах за статеві-віковими пірамідами.

Особливості демографічної політики у країнах з різним типом відтворення.

Міграції, їх показники, чинники та вплив на відтворення населення і його перерозподіл у світі. Просторові тенденції міграційних процесів.

Якість життя як чинник природного і механічного руху населення.

Демографічні чинники розвитку економіки та спеціалізації країн. Демографічні прогнози.

ТЕМА 2. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

Поняття «глобальна економіка».

Світовий ринок технологій, патентів і ліцензій, інформаційно-технологічних послуг.

Система виробництва. Географічність міжнародної спеціалізації та кооперування виробництва. Роль транснаціональних корпорацій та вільних економічних зон у функціонуванні глобальної економіки. Глобальні ланцюги доданої вартості. Міжнародний ринок товарів: сутність, інфраструктура, ціноутворення.

Виробництво сільськогосподарської продукції у світі: природні, соціальні, економічні чинники, особливості просторової організації.

Видобування й споживання паливних мінеральних ресурсів, глобальні ринки вугілля, нафти й природного газу.

Глобальні ланцюги доданої вартості у виробництві чорних металів, алюмінію, міді; чинники та форми спеціалізації країн.

Сучасна географія виробництва транспортних засобів, електроніки, фармацевтичної продукції, чинники участі національних економік у глобальних ланцюгах доданої вартості.

Виробництво текстилю, одягу, взуття: сучасна просторова організація, чинники міжнародної спеціалізації.

Сучасні транспортно-логістичні системи та інформаційно-комунікаційні мережі як інфра-структурний каркас глобальної економіки.

Світовий ринок інвестицій і фінансів. Туризм.

Формування «інформаційного суспільства».

ТЕМА 3. Суспільна географія України

Кількість населення України. Відтворення населення: показники та природні, соціальні, економічні чинники народжуваності й смертності, їх просторові відмінності.

Особливості вікового і статевого складу населення України.

Міграційні процеси в Україні. Українці на світовому і регіональному ринку праці.

Демографічна політика в Україні.

Система розселення. Міські агломерації, урбанізація, субурбанізація і джентрифікація. Особливості сільських населених пунктів. Українська держава і територія держави України.

Політико-географічне положення України: глобальне, регіональне, сусідське.

Політико-економічна оцінка державного кордону України.

Реформування адміністративно-територіального устрою України.

ТЕМА 4. Економіка України в міжнародному поділі праці

Сучасні риси національної економіки України.

Конкурентні переваги України на світових ринках сільськогосподарської продукції, рудної сировини і металів.

Сучасні тенденції та регіональні відмінності розвитку енергетики в Україні.

Замкнутий технологічний цикл розроблення і виробництва літаків в Україні, експорт та імпорт авіаракетної техніки.

Виробництво автомобілів, сільськогосподарської техніки: тенденції розвитку, міжнародне кооперування.

Місце України в глобальних ланцюгах доданої вартості виробництва та реалізації електронної продукції.

Виробництва фармацевтичної продукції та побутової хімії: чинники та особливості розташування підприємств.

Особливості розвитку й просторової організації виробництва меблів, текстилю, одягу, взуття, продуктів харчування.

Міжнародні транспортні коридори на території України.

Офшорна розробка програмного забезпечення в Україні.

Ресурсний потенціал і перспективи розвитку рекреаційного комплексу в Україні.

Місце України на світовому ринку інвестицій і запозичень. Транснаціональні фінансові корпорації (банки, фінансові компанії) в Україні.

Сучасні форми просторової організації виробництва товарів і послуг в Україні.

Досвід реалізації планів сталого (збалансованого) розвитку в різних країнах та стратегія збалансованого розвитку України.

6. Література для вивчення дисципліни.

Базова

1. Безуглий В.В., Лисичарова С.О. Географія (рівень стандарту) 11 клас. - К.: 2019.
2. Олійник Я.Б., Федорищак Р.П., Шищенко П.Г. Загальне землезнавство. - “Знання -Прес”, 2008.

15. Інформаційні ресурси

www.nbuv.gov.ua	Національна бібліотека України ім. І.І. Вернадського
www.uk.wikipedia.org	Україномовна версія он-лайн енциклопедія «Вікіпедія»

1. Політика виставлення балів.

14 практичних занять в сумі має передбачати 60 балів.

З них: перевірка знань теоретичного матеріалу та виконання практичних робіт – $7 \cdot 5 = 35$ балів

Перевірка знань фізичної карти світу, фізичної карти України, адміністративної карти України, політичної карти світу – 20 балів

Підготовка доповіді/презентації – 5 балів

Екзамен 40 балів

Всього 100 балів

Вимоги викладача

Враховуються бали набрані на поточному тестуванні, самостійній роботі та бали підсумкового тестування.

При цьому обов'язково враховуються присутність на заняттях та активність студента під час практичного заняття; недопустимість пропусків та запізнь на заняття без поважної причини; користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття; списування та плагіат; несвоєчасне виконання поставленого завдання і т. ін.

8. Підсумковий контроль

Питання до екзамену «Фізична і суспільна географія»

1. Географія — система наук про природу, населення і господарство. Особливе місце і роль географії у системі природничих і суспільних наук.
2. Типологія країн світу за формою правління та адміністративно-територіальним устроєм.
3. Географічна оболонка. Просторові закономірності географічної оболонки: зональності, азональності.
4. Основні демографічні показники в світі та Україні., особливості їх визначення.
5. Глобальні проблеми людства, зумовлені використанням природних ресурсів. Конструктивно-географічні засади взаємодії суспільства та природи в контексті Концепції збалансованого розвитку людства.
6. Природно-ресурсний потенціал України.
7. Рудні корисні копалини, основні види та особливості поширення в світі та Україні.
8. Енергетика світу. Структура електроенергетики України. Сучасні тенденції розвитку.
9. Паливні корисні копалини, основні види та особливості поширення в світі та Україні.
10. Світовий ринок інвестицій і фінансів. Основні фінансові центри. Офшорні зони.
11. Всесвіт, його будова та складові.
12. Прісна вода як ресурс і чинник розміщення населення та виробництва. Водозабезпеченість регіонів та країн світу.
13. Кліматичні пояси світу. Клімат України.
14. Особливості секторальної структури економіки України.

15. Загальна характеристика кліматоформуєчих факторів. Особливості поширення та характеристика кліматичних поясів.
16. Загальна характеристика третинного сектору світу та України.
17. Гідросфера. Води суходолу. Водні ресурси України.
18. Загальна характеристика вторинного сектору економіки світу та України.
19. Біосфера-вищий рівень організації життя. Вчення В.І.Вернадського про біосферу. Склад біосфери. Жива речовина планети, її хімічний склад та геохімічна роль. Колообіг речовин і перетворення енергії у біосфері.
20. Демографічна процеси в світі та Україні.
21. Природні ресурси. Види природних ресурсів. Ресурсозабезпеченість країн світу. Природно-ресурсний потенціал України. Природокористування та його наслідки.
22. Основні макроекономічні показники економіки світу та України.
23. Погода: особливості формування та основні показники. Вітер. Постійні та змінні вітри. Циклони і антициклони. Атмосферні фронти.
24. Особливості економіко-географічного положення України.
25. Атмосфера. Вертикальна будова атмосфери: тропосфера, стратосфера та верхні шари атмосфери. Залежність складу повітря від антропогенних та природних процесів. Вплив складу повітря на природні процеси.
26. Характеристика первинного сектора економіки світу та України.
27. Сейсмічні пояси Землі. Землетруси. Вулканізм. Загальні закономірності поширення.
28. Сільське господарства та його структура. Значення сільського господарства у світі та Україні.
29. Склад гідросфери. Світовий океан. Рухи води. Механіка рідин. Вітрові хвилі. Приливи та відливи. Цунамі. Течії.
30. Типологія країн світу за рівнем економічного розвитку та структурою ВВП.
31. Гідросфера. Властивості води. Хімічний склад прісної та морської води. Поняття про жорсткість води та способи її усунення. Мінеральні і термальні води.
32. Транснаціональні корпорації (ТНК) та їх вплив на функціонування міжнародної економіки.
33. Ґрунти. Утворення, типи і властивості ґрунтів. Склад ґрунту. Особливості раціонального використання та охорони ґрунтів.
34. Поняття світове господарство та особливості його секторальної структури.
35. Літосфера. Будова та склад. Літосферні плити та їх рух. Формування материків. Загальні закономірності формування поверхні Землі.

36. Сучасні тенденції розвитку світового господарства. Інтернаціоналізація виробництва, міжнародна економічна інтеграція, інформатизація, глобалізація.
37. Склад, межі та будова географічної оболонки. Закономірності географічної оболонки.
38. Туризм. Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО, унікальні місця світу і України. Розвиток туризму в Європі та Україні.
39. Географічні наслідки параметрів і рухів Землі як планети
40. Сучасні види транспорту їх переваги та недоліки. Проблеми і перспективи розвитку транспорту в Україні.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Шкала ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно	не зараховано